

ГРАМАТИЧНА БУДОВА СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ. ПРОБЛЕМИ ДЕРИВАТОЛОГІЇ, МОРФОЛОГІЇ ТА СИНТАКСИСУ

О. А. Дубова
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

СТРУКТУРА ДІЕСЛІВНОЇ ПАРАДИГМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються проблемні питання, пов'язані з визначенням структури парадигми дієслова в сучасній українській мові. На підставі уточнених понять про морфологічну парадигму як зразок формотворення і морфологічну парадигму як систему морфологічних форм певної лексики визначено інваріантно-варіантні принципи побудови дієслівної парадигми. У результаті з'ясування кваліфікації видової дієслівної пари, позицій форм пасивного стану, місця інфінітива, дієприкметника і дієприслівника в дієслівній парадигмі визначено зонову структуру парадигми-зразка дієслівного формотворення.

Ключові слова: категорія виду, категорія стану, дієприкметник, дієприслівник, дієслово, інфінітив, морфологічна парадигма, формомодель.

Характеристика складу дієслівної парадигми є обов'язковою частиною підручників з морфології і граматики сучасної української мови. Однак склад парадигми українського дієслова не має загального визначення і в різних джерелах подається з певними відмінностями.

У всіх сучасних варіантах опису дієслівної парадигми спільним є включення до її складу форм інфінітива, дійсного способу (форм часу), умовного і наказового способу, безособової (присудкової / предикативної) форми на *-но (-ено), -то*. Цей перелік форм дієслова можуть вважати вичерпним складом дієслівної парадигми [1, с. 492] або для визначення складу парадигми дієслова додавати до нього дієприкметники і дієприслівники [2, с. 157–158, 168–179; 8, с. 249–250; 10, с. 156].

Отже, основна суперечність, що виявляється у визначенні складу дієслівної парадигми, стосується кваліфікації дієприкметників і дієприслівників. Їх розглядають або як специфічні форми дієслова [2, с. 157–158, 168–179; 8, с. 249–250; 10, с. 156], або як різновиди прикметників (дієприкметники) та прислівників (дієприслівники) [1, с. 435, 495, 589, 595; 4,

с. 221–223, 283–288, 301, 319]. Водночас трапляється досить неоднозначна кваліфікація дієприкметника і дієприслівника як вербойдів / віддієслівних утворень / гібридних категорій (дієслівно-іменникових, дієслівно-прикметникових, дієслівно-прислівникових) [3, с. 155–156; 5, с. 153–154], яка не дозволяє конкретно визначити факт належності чи неналежності дієприкметника і дієприслівника до дієслівної парадигми.

Питанню про склад дієслівної парадигми додає проблемності невизначеність впливу категорій виду і стану на структуру цієї парадигми. Обидві ці категорії є універсальними для всіх дієслівних лексем та їхніх форм, але при визначенні складу дієслівних форм проблема формотворчого статусу цих категорій або лишається поза увагою, або категорично заперечується чи стверджується, при тому що окремий опис категорії виду традиційно містить інформацію про творення видових пар як тотожних за лексичним значенням і протиставлених лише за граматичним, а категорії виду – про наявність форм пасивного стану в перехідних дієслів. Незважаючи на загальновизнану універсальність категорії стану, більшість джерел обмежує дієслівну парадигму лише формами активного стану, а спроба включити до парадигми дієслова форми часу і способу пасивного стану [2, с. 175–177] підтримки поки що не знайшла.

Актуальність проблеми встановлення конкретного складу дієслівної парадигми визначається як потребами теоретичного вивчення сучасної української мови (теоретичний опис системи дієслівного формотворення при укладанні граматик і граматичних словників), так і потребами прикладного спрямування (викладання курсу сучасної української мови, розробки комп'ютерної лінгвістики, адекватність перекладу).

Такі потреби, своєю чергою, визначають мету дослідження, яка полягає в тому, щоб установити склад парадигми українського дієслова.

Для досягнення цієї мети вважаємо необхідним попередньо розв'язати низку завдань: уточнити поняття морфологічної парадигми дієслова; визначити кваліфікацію видової дієслівної пари в межах понять словотвору і формотворення; з'ясувати позиції форм пасивного стану у складі дієслівної парадигми; уточнити, який вигляд має початкова форма дієслівної парадигми; визначити відношення дієприкметника і дієприслівника до дієслівної парадигми.

Щоб розв'язати питання про склад дієслівної парадигми, необхідно визначитися, стосовно якої саме морфологічної парадигми розглядатимемо це питання: 1) стосовно парадигми як системи форм одного слова (лексеми) чи 2) стосовно парадигми як такої системи формоделей [6; 7, с. 38–50], що демонструє зразок формотворення певної частини мови. Оскільки парадигма-зразок формотворення є інваріантом і репрезентує загальну характеристику формотворення певної частини мови, а кожна парадигма-система форм однієї лексеми являє собою лише окрему варіантну реалізацію парадигми-зразка формотворення, то, розглядаючи питання складу парадигми певної частини

мови, а не окремої лексеми, що належить до цієї частини мови, варто орієнтуватися на поняття парадигми-зразка формотворення.

Зазвичай дієслівну парадигму розглядають у вигляді двох варіантів, наголошуючи на відмінностях для дієслів доконаного і недоконаного виду у складі форм часу, дієприкметників і дієприслівників. Однак при визначенні складу парадигми-зразка формотворення дієслів виникає питання про належність / неналежність творення видових пар до системи дієслівного формотворення.

Категорію виду і творення видових пар розглядають як у межах явищ дієслівного формотворення [1, с. 343, 500–501; 9, с. 67], так і категорично заперечуючи формотворчий (словозмінний) статус цієї категорії [4, с. 226]. Водночас можна натрапити на невизначеність типу категорії виду і відсутність кваліфікації членів видової пари як явищ дієслівного формотворення чи словотвору [8, с. 253; 11, с. 117–118]. Питанню про статус категорії виду додає суперечності те, що за всіх розбіжностей у кваліфікації категорії виду дієслова, що входять до однієї видової пари, однак визначаються тотожними за лексичним значенням і протиставленими лише за граматичними значеннями доконаного і недоконаного виду, однак при цьому їх кваліфікують як різні дієслова [4, с. 226; 8, с. 254; 11, с. 118].

Ці суперечності можна нейтралізувати, якщо орієнтуватися на тотожність лексичного значення як на інваріантну ознаку для форм однієї лексеми. Оскільки в морфологічних формах однієї лексеми варіюється лише морфологічне значення, а лексичне значення однієї лексеми є інваріантною основою парадигматичного об'єднання цих морфологічних форм, варто визнати, що за умови доведеної тотожності лексичного значення дієслів, що входять до однієї видової пари, вони є формами однієї дієслівної лексеми. Отже, творення видових пар є фактом формотворення і має бути представлене у складі дієслівної парадигми як зразок дієслівного формотворення.

Позиції форм пасивного стану у складі дієслівної парадигми можуть бути визначені згідно з характеристиками категорії стану. Якщо ця категорія беззаперечно визнається такою, що охоплює всі дієслівні і всі форми дієслів, то це вже само по собі є достатнім аргументом для того, щоб вводити до складу дієслівної парадигми не лише форми активного стану, а й форми пасивного стану. Певну обережність ставлення до цього очевидного факту в описах парадигми українського дієслова можна пояснити тривалою традицією подавати склад дієслівних форм лише в активному стані. Вводячи до складу парадигми дієслівних форм форми пасивного стану, маємо представити їх не лише в підпарадигмах часу і способу [2, с. 175–177], а й в інфінітиві недоконаного виду (*визначати* / *визначатися*, *писати* / *писатися* тощо).

Таблиця 1

Структура підпарадигми категорії часу дієслів доконаного виду

Графеми часу	Форми часу	
	Активного стану	Пасивного стану
перфект		о + пасивний дієприкметник док. в.
минулий час	основа інфінітива + -л- (-в-)	
давніминулий час	був / була / було / були + основа інфінітива + -л- (-в-)	був / була / було / були + пасивний дієприкметник док. в.
майбутній час	основа теперішнього / майбутнього часу + особові флексії	
майбутній попередній		буду / будеш / буде / будемо / будете / будуть + пасивний дієприкметник док. в.

У підпарадигмі часу форми зі значенням активного і пасивного стану є прямими корелятами лише для дієслів недоконаного виду: темпоральні значення цих форм є тотожними. Що стосується дієслів доконаного виду, то їхня часова підпарадигма має специфіку, зумовлену відмінностями значення часу у форм активного стану і форм пасивного стану.

Часові форми пасиву доконаного виду мають дієприкметникові складники, що й впливає на темпоральну семантику цих форм. Усі часові форми пасиву доконаного виду утворюються за аналітичною формою моделлю, що складається з аналітичного дієслівного форманта і пасивного дієприкметника доконаного виду: “*о* + пасивний дієприкметник док. в.” (*о підписаний*), “був / була / було / були + пасивний дієприкметник док. в.” (*був підписаний*), “буду / будеш / буде / будемо / будете / будуть + пасивний дієприкметник док. в.” (*буде підписаний*).

Синкретична процесуально-ознакова семантика дієприкметників передбачає певне імпліцитне темпоральне значення: оскільки дієприкметники доконаного виду називають ознаку, що є результатом, наслідком дії, то їхнє темпоральне значення зумовлене усвідомленням того, що дія передують їй наслідку. Отже, формою моделі “*о* + пасивний дієприкметник док. в.” (*о підписаний*) має значення минулої дії, наслідок, результат якої існує в момент мовлення. Таким чином, ця формою моделі і відповідні форми дієслів репрезентують графему перфекта в пасиві, яка не має аналогів в активі.

Формою моделі “був / була / було / були + пасивний дієприкметник док. в.” (*був підписаний*) має значення минулої дії, наслідок, результат якої існував до моменту мовлення, зв'язок цього наслідку з теперішнім невизначений. Таку графему можна кваліфікувати як специфічне значення давніминулого в пасиві. В українській мові вона є корелятом до графеми давніминулого в активі.

Формою моделі “буду / будеш / буде / будемо / будете / будуть + пасивний дієприкметник док. в.” (*буде підписаний*) має значення майбутньої дії, наслідок, результат якої існуватиме також у майбутньому, передуючи моменту мовлення, але слідуючи після названої дії. Цю графему, що не має корелята в активі, можна назвати або подвійним майбутнім, або послідовним майбутнім, оскільки як власне названа дія, так і її результат (наслідок) віднесені до майбутнього в послідовності момент “мовлення → названа дія → результат (наслідок) дії”.

Отже, відповідно до темпоральних значень той фрагмент у структурі підпарадигми категорії часу, що репрезентує часові формотворення дієслів доконаного виду (з урахуванням часових формоделей як активного стану, так і пасивного стану), набуває ще асиметричного вигляду, зумовленого особливостями кореляції часових значень формоделей активного і пасивного стану (табл. 1).

Включення до складу дієслівної парадигми форм категорій виду і стану породжує питання про те, якого вигляду набуває початкова форма дієслівної парадигми. Не підлягає сумніву, що такою початковою формою є інфінітив, оскільки саме інфінітив виражає лексичне значення процесу, мінімально обтяжене супроводом граматичних значень дієслівних категорій. Однак інфінітив, як і будь-яка дієслівна форма, має значення категорій виду і стану, які можуть бути формотворчими: вид – для парновидових дієслів, стан – для перехідних. Отже, початкову форму парновидових дієслів має репрезентувати інфінітивна видова пара. Фактично таку репрезентацією початкової форми дієслівної лексеми застосовують у тлумачних словниках, де повна словникова стаття, що містить лексико-семантичний опис парновидового дієслова, подається лише до форми недоконаного виду, а форма доконаного виду супроводжується поміткою, що відсилає до форми недоконаного виду, на зразок “див. ...” (*вібрати* див. *вибира́ти*). Найбільш послідовний у цьому плані “Тлумачний словник української мови” у 20-ти томах, у якому початкову форму парновидової дієслівної лексеми подано в граматичній зоні словникової статті у вигляді інфінітивної видової пари (*вибира́ти* – недок., *вібрати* – док.) [12]. Оскільки перехідні дієслова недоконаного виду мають ще й інфінітивну форму пасивного стану, то початкова форма дієслівної парадигми-моделі набуває такого вигляду: інфінітив недок. в. акт. стану / інфінітив недок. в. пас. стану / інфінітив док. в. акт. стану.

Питання відношення дієприкметника і дієприслівника до дієслівної парадигми варто розглядати окремо для дієприкметника і для дієприслівника, оскільки дієприкметник і дієприслівник мають різні частиномовні характеристики, згідно з якими розв'язується це питання.

Для дієприкметника невід'ємною специфічною ознакою є синкретизм дієслівних і прикметникових характеристик. Граматичне значення дієприкметника має синкретичний характер, оскільки сполучає як семантичний елемент процесуальності, так і семантичний елемент первинної (предметної) ознаки. Обидва ці елементи є рівною мірою обов'язковими для дієприкметника, оскільки лише разом забезпечують існування дієприкметника як специфічного морфологічного явища. У випадку нейтралізації одного зі складників у структурі граматичного значення дієприкметника дієприкметник втрачає ті специфічні риси, якими він відрізняється від прикметників, з одного боку, і від предикативних форм дієслова, з іншого.

Синкретичне процесуально-ознакове граматичне значення дієприкметника набуває вираження в його граматичних категоріях. Процесуальне значення репрезентують категорії дієслівного типу: виду і стану, а значення первинної ознаки – категорії ад'єктивного типу: словозмінні реляційні категорії роду, числа, відмінка.

Синкретичність дієслівно-прикметникових характеристик дієприкметника також відбивається в його синтаксичних властивостях. Подібно до дієслова дієприкметник у словосполученні може бути головним словом, до якого керуванням приєднуються такі ж відмінкові форми залежних іменників, що й до відповідного дієслова, а приляганням – залежні прислівники. Подібно до прикметника дієприкметник у словосполученні може виступати залежним словом, узгодженим з головним іменником.

Некоректно було б надавати перевагу дієслівним чи ад'єктивним властивостям дієприкметника для визначення його частиномовної і парадигматичної належності, оскільки лише синкретизм дієслівних і прикметникових ознак гарантує своєрідність дієприкметника. Якщо відбувається нейтралізація якоїсь з них, дієприкметник уже не є дієприкметником.

Наслідком нейтралізації дієслівних ознак (значення процесуальності, категорій виду і стану) є перетворення дієприкметників на прикметники (ад'єктивація), а наслідком втрати прикметникових ознак (значення первинної (предметної) ознаки, словозмінної реляційної категорії відмінка) – на предикативну форму дієслова (вербалізація). Широко представлене в українській мові явище ад'єктивації дієприкметників репрезентує наслідки нейтралізації дієслівних ознак прикметника. Пор.: *Виховані* (дієприкметник) *в традиціях своєї національної культури, сучасні люди цікавляться традиціями і культурою інших країн.* – *Вихованим* (прикметник – ад'єктивованим дієприкметник) *людям не треба нагадувати про правила поведінки.* А явище вербалізації дієприкметників як втрата ад'єктивних властивостей спостерігалася, зокрема, в процесі становлення сучасної форми минулого часу на базі давньоруської форми перфекта. Внаслідок цієї адвербіалізації в сучасній українській мові маємо омоніми на зразок *побіліла*¹

(дієприкметник: *Побіліла земля чекає весни*) і *побіліла*² (дієслово: *Земля побіліла від снігу*).

Отже, дієприкметник як специфічне утворення, якому властивий синкретизм дієслівних і прикметникових ознак, не може бути кваліфікований як дієслівна форма (рівною мірою і як віддієслівний прикметник), тому він не входить до складу дієслівної парадигми.

Іншу ситуацію спостерігаємо з частиномовними характеристиками дієприслівника. Дієприслівник має лише дієслівні ознаки. Його загальночастиномовне значення процесу, що супроводжує інший процес (додаткового процесу), набуває вираження в дієслівних категоріях виду і стану. Інших морфологічних категорій дієприслівник не має. У словосполученні дієприслівник є головним словом з типовим віддієслівним керуванням іменниковими формами і приляганням прислівників. Єдиною регулярною для дієприслівника синтаксичною функцією є функція вторинного присудка.

Традиційне визначення дієприслівнику, приписування прислівникових ознак обґрунтовують обставинною функцією і відсутністю словозміни. Однак обставинне семантичне ускладнення, на відміну від регулярної функції вторинного присудка, не є обов'язковим і не завжди виявляється в дієприслівника. Пор.: *Йшов наспівуючи* (значення вторинного присудка) – *Йшов підстрибуючи* (значення вторинного присудка, ускладнене обставинним значенням). Семантичне обставинне ускладнення дієприкметника має процесуальну мотивацію, оскільки виявляється за співвідношенням між двома процесами (процесом, названим дієприслівником, і первинним процесом, названим предикативною формою дієслова-присудка).

Визнання відсутності словозміни у дієприслівників прислівниковою властивістю не має переконливих підстав, принаймні тому, що словозміна відсутня не лише у прислівників, а й у всіх службових частин. Та й сам факт відсутності словозміни не надає певним лексемам прислівникового статусу (пор. з невідмінюваними іменниками і прикметниками).

Навряд чи варто категорично заперечувати відсутність формотворення у дієприслівника, оскільки, визнаючи категорію виду формотворчою, спостерігаємо у дієприслівників творення корелятивних форм виду: *частосовуючи – застосовавши, змінюючись – змінившись*.

Відсутність корелятивних форм стану в дієприкметників також нічого спільного з прислівниковою незмінюваністю не має. Відсутність форм пасивного стану в дієприкметника знаходить пояснення у специфіці його процесуального значення – значення додаткового процесу.

Отже, дієприслівник має винятково дієслівні частиномовні ознаки, і цим аргументується його належність до дієслівної парадигми.

Ураховуючи результати виконаного аналізу, можемо визначити структуру парадигми-зразка дієслівного формотворення в сучасній

українській мові. Ця парадигма складатиметься з кількох зон (підпарадигм): зони початкової форми, зони форм часу дійсного способу, зони умовного способу, зони наказового способу, зони дієприслівника. Зона початкової форми включає в себе формомоделі інфінітива недок. в. акт. стану / інфінітива недок. в. пас. стану / інфінітива док. в. акт. стану. Зону форм часу дійсного способу складають декілька підзон: 1) особові формомоделі теперішнього часу активного стану, особові постфіксальні формомоделі теперішнього часу пасивного стану; 2) родо-числові формомоделі перфекта пасивного стану; 3) родо-числові формомоделі минулого часу активного стану док. і недок. виду, родо-числові постфіксальні формомоделі минулого часу пасивного стану недок. виду; 4) родо-числові формомоделі давноминулого часу активного стану док. і недок. виду, родо-числові постфіксальні формомоделі давноминулого часу пасивного стану недок. виду, родо-числові дієприкметникові формомоделі давноминулого часу пасивного стану; 5) особові синтетичні формомоделі майбутнього часу недок. виду активного стану, особові синтетичні постфіксальні формомоделі майбутнього часу недок. виду пасивного стану, особові аналітичні формомоделі майбутнього часу недок. виду активного стану, особові аналітичні постфіксальні формомоделі майбутнього часу недок. виду пасивного стану, особові синтетичні формомоделі майбутнього часу док. виду активного стану; 6) родо-числові дієприкметникові формомоделі майбутнього послідовного часу пасивного стану. До зони умовного способу входять родо-числові формомоделі родо-числові формомоделі умовного способу активного стану док. і недок. виду, родо-числові постфіксальні формомоделі умовного способу пасивного стану недок. виду, родо-числові дієприкметникові формомоделі умовного способу пасивного стану док. виду. Зона наказового способу складається з особово-числових формомоделей активного стану док. і недок. виду, особово-числових постфіксальних формомоделей пасивного стану недок. виду, особово-числових дієприкметникових формомоделей пасивного стану док. виду. Зона дієприслівника включає в себе формомодель дієприслівника недок. виду і формомодель дієприслівника док. виду.

На основі визначеної структури парадигми-зразка дієслівного формотворення української мови в подальшому можна визначити такі варіанти її повної або неповної реалізації у парадигмах дієслівних лексем, що визначатимуться за значеннями виду і перехідністю / неперехідністю.

Л і т е р а т у р а :

1. Алексієнко Л., Зубань О., Козленко І. Морфологія сучасної української мови. К. : Вид.-поліграф. центр "Київський університет", 2014. 675 с.
2. Безноско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. К. : Либідь, 1993. 336 с.
3. Вихованець І. Р. Дієприслівник. Українська мова : енциклопедія. Редкол. : В. М. Русанівський та ін. Вид. 2-ге, випр. і допов. К. : Вид-во "Укр. енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. С. 155–156.
4. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови : Академічна граматики української мови. За ред. І. Вихованця. К. : Пульсари, 2004. 400 с.
5. Гнатюк Г. М. Дієприкметник. Українська мова : енциклопедія. Редкол. : В. М. Русанівський та ін. Вид. 2-ге, випр. і допов. К. : Вид-во "Укр. енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. С. 153–154.
6. Дубова О. А. Формомодель як морфологічна одиниця-конструкт. Мовознавство. 2002. № 1. С. 46–54.
7. Дубова О. А. Типологічна еволюція морфологічних систем української і російської мов. К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. 302 с.
8. Караман С. О., Караман О. В., Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова. За ред. С. О. Карамана. К. : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
9. Русанівський В. М. Вид. Українська мова : енциклопедія. Редкол. : В. М. Русанівський та ін. Вид. 2-ге, випр. і допов. К. : Вид-во "Укр. енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. С. 67–68.
10. Русанівський В. М. Дієслово. Українська мова : енциклопедія. Редкол. : В. М. Русанівський та ін. Вид. 2-ге, випр. і допов. К. : Вид-во "Укр. енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. С. 156–158.
11. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис. А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін. К. : Знання, 2010. 374 с.
12. Тлумачний словник української мови. У 20 т. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://services.ulif.org.ua/>

References :

1. Alekseyenko L., Zuban O., Kozlenko I. Morfologiya suchasnoyi ukrayinskoyi movy [Morphology of the modern Ukrainian language]. K. : Vyd.-poligraf. tsentr "Kyivivskyy universytet", 2014. 675 s.
2. Bezpozasko O. K., Gorodenska K. G., Rusanivskyy V. M. Gramatyka ukrayinskoyi movy. Morfologiya [Grammar of the Ukrainian language. Morphology]. K. : Lybid, 1993. 336 s.
3. Vykhovants I. R. Diyepryslivnyk [Adverb]. Ukrayinska mova : entsyklopediya. Redkol. : V. M. Rusanivskyy ta in. Vyd. 2-ge, vypr. i dopov. K. : Vyd-vo "Ukr. entsyklopediya" im. M. P. Bazhana, 2004. S. 155–156.
4. Vykhovants I., Gorodenska K. Teoretichna morfologiya ukrayinskoyi movy : Akademichna gramatyka ukrayinskoyi movy [Theoretical morphology of the Ukrainian language : Academic grammar of the Ukrainian language]. Za red. I. Vykhovantsya. K. : Pulsary, 2004. 400 s.
5. Gnatyuk G. M. Diyepryketnyk [Participle]. Ukrayinska mova : entsyklopediya. Redkol. : V. M. Rusanivskyy ta in. Vyd. 2-ge, vypr. i dopov. K. : Vyd-vo "Ukr. entsyklopediya" im. M. P. Bazhana, 2004. S. 153–154.
6. Dubova O. A. Formomodel yak morfologichna odynitsya-konstruk [Form model as a morphological unit-construct]. Movoznavstvo. 2002. № 1. S. 46–54.
7. Dubova O. A. Typologichna evolyutsiya morfologichnykh system ukrayinskoyi i rosiyskoyi mov [Typological evolution of morphological systems of Ukrainian and Russian languages]. K. : Vyd. centr KNLU, 2002. 302 s.

8. Karaman S. O., Karaman O. V., Plyushch M. Ya. Suchasna ukrayinska literaturna mova [Modern Ukrainian literary language]. Za red. S. O. Karamana. K. : Litera LTD, 2011. 560 s.
9. Rusanivskyy V. M. Vyd [View]. Ukrayinska mova : entsyklopediya. Redkol. : V. M. Rusanivskyy ta in. Vyd. 2-ge, vypr. i dopov. K. : Vyd-vo "Ukr. entsyklopediya" im. M. P. Bazhana, 2004. S. 67–68.
10. Rusanivskyy V. M. Diyeslovo [Verb]. Ukrayinska mova : entsyklopediya. Redkol. : V. M. Rusanivskyy ta in. Vyd. 2-ge, vypr. i dopov. K. : Vyd-vo "Ukr. entsyklopediya" im. M. P. Bazhana, 2004. S. 156–158.
11. Suchasna ukrayinska literaturna mova. Morfologiya. Syntaksys [Modern Ukrainian literary language. Morphology. Syntax]. A. K. Mojsiyenko, I. M. Aribzhanova, V. V. Kolomyitseva ta in. K. : Znannya, 2010. 374 s.
12. Tlumachnyy slovnyk ukrayinskoyi movy [Explanatory dictionary of the Ukrainian language]. U 20 t. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu : <https://services.ulif.org.ua/>

Дубовая Е. А. Структура глагольной парадигмы в современном украинском языке.

В статье рассматриваются проблемные вопросы, связанные с определением структуры парадигмы глагола в современном украинском языке. На основании уточненных понятий о морфологической парадигме как образце формообразования и морфологической парадигме как системе морфологических форм конкретной лексемы определены инвариантно-вариантные принципы построения глагольной парадигмы. В результате определения квалификации видовой глагольной пары, позиций форм пассивного залога, места инфинитива, причастия и деепричастия в глагольной парадигме определена зональная структура парадигмы-образца глагольного формообразования.

Ключевые слова: категория вида, категория залога, причастие, деепричастие, глагол, инфинитив, морфологическая парадигма, формомодель.

Dubova O. A. The structure of the verbal paradigm in modern Ukrainian.

The article discusses problematic issues related to the definition of the structure of the verb paradigm in the modern Ukrainian language. On the basis of the refined concepts of the morphological paradigm as a model of forms formation and the morphological paradigm as a system of morphological forms of a specific lexeme, the invariant-variant principles of constructing the verb paradigm are determined. As a result of determining the qualifications of the specific verb pair, the positions of the passive voice forms, the place of the infinitive, participle and adverbial participle in the verb paradigm, the zonal structure of the paradigm as a model of verbal form formation was determined. In the zone of the initial form of the verb, it is proposed to include the infinitive aspect pair and the infinitive of the passive voice of the imperfect form. The zone of the tense category is represented by the forms of tense of the active and passive voice, indicating the asymmetry of the semantic correlation of the forms of tense of the active and passive voice. Based on the fact that the adverbial participle objectively reveals exclusively verbal properties, it is presented as an obligatory component of the verbal paradigm.

Keywords: aspect category, voice category, participle, adverbial participle, verb, infinitive, morphological paradigm, form-model.